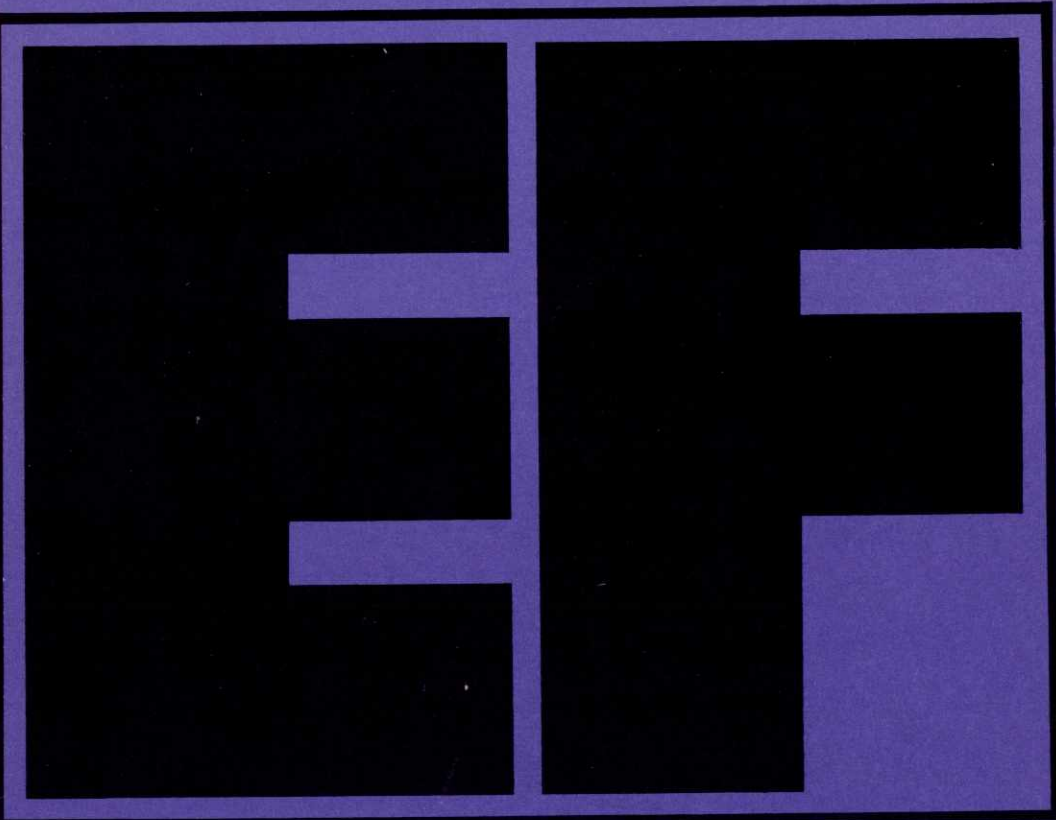

En orientering fra
Utenriksdepartementet

14

Etablerings retten

De Europeiske Felleskap

Utenriksdepartementet har fastsatt følgende
betegnelser og forkortelser.

(Den engelske forkortelse er gjengitt i parentes):

EF – De Europeiske Fellesskap (EC)

EØF – Det Europeiske Økonomiske Fellesskap (EEC)

EKSF – Det Europeiske Kull- og Stålfellesskap (ECSC)

EURATOM – Det Europeiske Atomenergifellesskap (EURATOM)

Etableringsretten

Allerede i begynnelsen av dette århundre vedtok Stortinget en rekke omfattende lovregler om konsesjonsplikt i forbindelse med utbygging av elektrisitetsforsyning og bergverksdrift. Blant disse bestemmelsene var bl.a. plikten til å innhente myndighetenes samtykke ved erverv av vannfall og ved igangsetting av bergverksdrift. De norske lovene sikret også offentlig forkjøpsrett til vannfall foruten hjemfallsrett til vannfall og bergverk. Etter hvert er det også bygget opp et meget omfattende system av konsesjonslover som gjelder for mange områder, f.eks. vedrørende erverv av skog, jord, fjellstrekninger og myrstrekninger.

Også fra andre land kjenner man liknende bestemmelser som er iverksatt først og fremst med sikte på å sikre visse særrettigheter for landets egne borgere.

I tiden etter den annen verdenskrig har man hatt en sterkere utvikling i retning av såkalt nasjonal likebehandling. Den innebærer at en stat forplikter seg til å gi en annen stats borgere den samme adgang til å drive næringsvirksomhet som egne borgere.

I EFTA-samarbeidet hvor Norge har vært deltaker helt siden 1960, går hovedregelen ut på at diskriminerende restriksjoner på etableringer ikke skal anvendes på en slik måte at de motvirker de forventede fordeler ved liberaliseringen av handelen mellom EFTA-landene. Bestemmelsene gjelder bare for bedrifter som er forhandler eller produsent av industrivarer. Det er imidlertid enighet om at bestemmelsene ikke skal gjelde for oppkjøp av bestående produksjonsbedrifter og ved erverv av naturressurser. Ifølge Roma-traktaten skal de diskriminerende bestemmelser på etableringsrettens område fjernes i løpet av en overgangsperiode uten slike begrensninger som man kjenner fra EFTA-samarbeidet.

Norske myndigheter har i etterkrigstiden lagt stor vekt på å stimulere bedrifter i utlandet til investeringer i Norge, særlig som ledd i distriktsutbyggingen. Den praksis som har vært fulgt ved behandling av søknader om konsesjon på etableringer i Norge, har vært liberal. Med hjemmel i konsesjonsloven har norske myndigheter kunnet vurdere og regulere omfanget av utlendingenes etableringsvirksomhet. Erfaringene kan tyde på at interessen for utenlandske nyetableringer har avtatt noe i løpet av de senere år. Dette gjelder særlig nyetableringer som tar sikte på å utnytte landets naturressurser. Den minskede interesse har direkte sammenheng med at de fleste av de kjente og nyttbare ressurser etter hvert er tatt i bruk. Det er neppe grunn til å tro at interessen for utenlandske investeringer i Norge vil vise noen sterk vekst innen industri og håndverk i tiden som kommer, uansett tilknytningsform til EF.

EF-forpliktelsene

De mest omfattende internasjonale forpliktelser når det gjelder etableringsrett finner vi i Roma-traktaten og de bestemmelser som har sitt grunnlag i denne. Dette regelverk tar ikke bare sikte på fri sirkulasjon av varer, men sikrer også bevegelighet av produksjonsfaktorer, slik som arbeidskraft og kapital. Dette innebærer at også produksjonsbedrifter og bedrifter som yter tjenester er sikret nasjonal behandling. De gjeldende regler får likevel ikke anvendelse for alle næringer. Således faller f.eks. skipsfart og visse liberale erverv utenfor.

Plikten til å gi EF-bedrifter nasjonal behandling betyr imidlertid ikke at de enkelte medlemsland mister sin myndighet til å regulere etableringer og bestemme hvilke vilkår som skal gjelde for disse. Det sentrale er at etableringslovene må stille borgere fra EF-land likt med norske borgere. Dette innebærer at medlemslandene kan praktisere konsesjonslover som sikrer at det tas hensyn til arbeidervern og andre rettigheter på arbeidsplassene, samt tiltak vedrørende miljø, forurensninger, støy og andre samfunnsinteresser. Det er derfor noe misvisende å tale om «fri» etableringsrett innenfor EF.

I virkeligheten har de aller fleste vestlige industrialiserte land i etterkrigstiden praktisert en likestilling som nevnt, selv om de har hatt lovhjæmmel for en strengere kontroll med utlendinger. Selv Norge som har relativt strenge konsesjonslover når det gjelder utlendinger, har i meget få tilfelle benyttet disse lover til å nekte nyetablering av utenlandske bedrifter eller utlendingers oppkjøp av norske bedrifter. Årsaken til denne liberale holdning er at man har sett en rask utbygging av næringslivet som en fordel når denne kan foregå under samfunnsmessig kontroll. Utenlandsk kapital kan bidra til å utvikle næringslivet i distriktene og sikre arbeidsplasser gjennom tilførsel av kapital, know-how og moderne administrasjonsteknikk.

Medlemskap i EF vil ikke innebære noe avgjørende brudd når det gjelder den praktiske anvendelse av våre konsesjonslover på utenlandske bedrifter. Norske myndigheter vil fortsatt nytte vår konsesjonslovgiving som et viktig ledd i en aktiv nærings- og distriktspolitikk. Det synes klart at behovet for EF-etableringer i Norge blir mindre hvis vi blir medlem av EF. Da vil nemlig tollene mellom Norge og EF falle bort, og EF-bedriftene behøver ikke opprette produksjonsbedrifter i Norge for «å kripe under» den norske tollmuren.

Heller ikke en statlig overtakelse av bedrifter anses for å være i strid med EF's etableringsregler. Dette gjelder selv om det blir innført et statsmonopol for vedkommende næring. I denne forbindelse kan nevnes at Italia nasjonaliserte produksjon og distribusjon av elektrisk energi etter at Roma-traktaten trådte i kraft.

Forholdet til aksjeloven

Den norske aksjeloven setter intet forbud mot at et aksjeselskap i sine vedtekter inntar f.eks. krav om norsk statsborgerskap eller fast bopel i Norge for å kunne være aksjonær eller tillitsmann i selskapet. I praksis stilles det ofte slike krav. Det hender også at vedtektene gjør overdragelse til utlendinger avhengig av styrets samtykke i det enkelte tilfelle.

Problemet i forhold til Roma-traktaten er om en diskriminering overfor borgere av andre medlemsland gjennom *selskapsvedtektene* er i strid med traktaten. Det er på det rene at slike vedtekter ikke er i strid med etableringskapitlet i Roma-traktaten. Her forbys nemlig ikke *privat diskriminering*, men bare diskriminering gjennom *offentligrettslige* bestemmelser. Det samme må gjelde art. 221 som påbyr nasjonal behandling når det gjelder kapitalplasseringer i selskaper. Riktignok inneholder Roma-traktatens art. 7 en helt generell regel om at diskriminering på grunnlag av statsborgerskap er forbudt. Den virker imidlertid for de spesielle bestemmelser traktaten inneholder om diskriminering på bestemte områder. Det er strid innen Fellesskapet om rekkevidden av art. 7, spesielt om i hvilken utstrekning den er bindende for private personer og selskaper. Det vil forøvrig ofte være mulig å utforme selskapsvedtektene slik at nasjonal kontroll sikres uten bruk av direkte diskriminerende bestemmelser. Det er f.eks. i det store hollandske aksjeselskapet Philips vedtektsbestemt at det bare er ti aksjer som gir rett til å bestemme over selskapet. En slik bestemmelse er ikke diskriminerende mot utlendinger, men den vil i praksis kunne lette nasjonal kontroll over selskapet.

Hyttetomter

Det har i norsk politisk debatt vært reist spørsmål om kravet om nasjonal behandling av EF-borgere også omfatter kjøp av hyttetomter og feriesteder. Her er det for det første klart at en borger fra et EF-land som bor fast i Norge, må likestilles med nordmenn også på dette felt. Det samme gjelder EF-borgere som etablerer seg i Norge og, som ledd i en næringsvirksomhet, kjøper opp tomtearealer for utparsellering og oppføring av hytter. Man vil imidlertid selvsagt kunne operere med arealbegrensninger dersom disse også gjøres gjeldende overfor norske borgere. EF-borgere som er bosatt utenfor Norge, kan imidlertid ikke kreve å bli likestilt med norske borgere når det gjelder å få konsesjon på kjøp av hyttetomt til sitt personlige ferieformål.

Hittil har norske myndigheter ikke mottatt noe stort antall søknader verken fra EF-borgere eller andre utlendinger om konsesjon på kjøp av feriested i Norge. Praksis ved behandling av søknadene har vært liberal, og de aller fleste søknader er således blitt innvilget. Det er vanskelig å se hvorfor norsk medlemskap i seg selv i vesentlig grad skulle øke interessen for slike kjøp, og føre til at tallet på utenlandske hytteeiere i Norge ville komme til å øke.

Lovharmonisering

Etableringsreglene i Roma-traktaten har når det gjelder handels- og industribedrifter voldt små problemer i EF. Grunnen til det er at utlendinger når det gjelder den slags etableringer i praksis stort sett var likestilt med nasjonale borgere allerede da Roma-traktaten trådte i kraft. EF-samarbeidet har derfor bare resultert i at denne likestilling er blitt formelt sikret i medlemsstatenes lovgivning. Det har derimot vist seg at det er en rekke andre hindringer som ikke har sin rot i diskriminerende behandling av utlendinger. Dette gjelder f.eks. ulik aksjelovgivning som kompliserer både flytning av aksjeselskaper fra et land til et annet, og sammenslåing av selskaper som befinner seg i forskjellige medlemsland. Med tanke på å løse dette problem, har Kommisjonen foreslått at det blir vedtatt en *felles europeisk aksjelov* med adgang til å opprette egne europeiske selskaper, som skal eksistere ved siden av de nasjonale aksjelover. Også skattelovgivningen i medlemsstatene har vanskeliggjort etableringer og sammenslåinger over landegrensene. Det arbeides derfor med å omforme skattelovgivningen slik at den ikke gjør slike etableringer mer kostbare og kompliserte enn de som foregår innenfor den enkelte medlemsstats territorium.

De ulike rettssystemer har særlig vært en hindring når det gjelder å sikre etableringsretten i de *frie yrker*. I Tyskland og Luxembourg kreves det at håndverkere skal inneha et kvalifikasjonsbevis i form av et mesterbrev. Et slikt mesterbrev krever en lang utdannelsestid. I Frankrike ble slike privilegier og laugstradisjoner revet bort ved revolusjonen i 1789, og man har ikke lenger kvalifikasjonskrav av denne type. Dersom Frankrike i denne situasjon skulle åpne sine grenser for tyske håndverkere, ville det kunne føre til at tyskere som ikke fyller de strenge tyske kvalifikasjonskrav, fritt ville kunne sette igang selvstendig håndverksvirksomhet i Frankrike. På den annen side ville ikke franske håndverkere, selv om de er aldri så dyktige, kunne slå seg ned i Tyskland fordi de ikke tilfredsstiller de formelle kvalifikasjonskrav som bare kan oppnås gjennom utdanning i Tyskland.

En lik adgang til etablering over landegrensene forutsetter på noe lengre sikt en gradvis harmonisering av utdannelsen slik at den blir noenlunde likeverdig. En slik harmonisering er særlig vanskelig innenfor det nåværende EF fordi

håndverkstradisjonene er svært ulike og har dype røtter i en lang historisk utvikling. Man skal imidlertid være klar over at en harmonisering av utdanning har pågått gjennom mange år, bl.a. innenfor de nordiske land og mellom landene i Europa. Dette er en naturlig følge av et livligere mellomfolkelig samarbeid.

Det har undertiden vært uttalt frykt for at Norge som medlem av EF kan bli tvunget til å forandre utdannelsessystemet i en retning vi ikke ønsker, f.eks. i retning av materiell effektivitet og et kommersialisert opplegg preget av økende konkurranse. Det er her viktig å merke seg at slik harmonisering i henhold til Roma-traktatens art. 57(2) krever enstemmighet i EF-rådet hvor Norge vil være representert. Enstemmighetsregelen gjelder riktignok bare i de tilfelle hvor disse spørsmålene i minst én medlemsstat er regulert ved lov, men dette er tilfelle med alle slike spørsmål av betydning. Det innebærer at Norge ikke vil kunne tvinges til å forandre sitt undervisningssystem mot sin vilje. Dessuten bør man merke seg at det ikke tas sikte på å skape et felles europeisk undervisningssystem, men bare et forsøk på å oppnå enighet om en utvikling i retning av kvalifikasjonskrav som er noenlunde likeverdige. Endelig gjelder harmoniseringen bare utdanning til liberale yrker og håndverk, og den gjelder ikke lønnsarbeidere. Det er derfor ikke tale om harmonisering av allmenn-utdannelsen.

Utenriksdepartementet har etter oppdrag fra Regjeringen utgitt en serie brosjyrer om aktuelle spørsmål i forbindelse med søknaden om norsk medlemskap i EF.

Hittil utkommet:

1. Roma-traktaten blir til
2. Arbeidsmarkedet og fagbevegelsen
3. Politisk samarbeid
4. Fiskeriene
5. EF's organisasjon
6. Sosialpolitikken
7. EF og utviklingslandene
8. Landbruket
9. Økonomisk og pengepolitisk samarbeid
10. Skipsfarten
11. Distriktpolitikken
12. Handelspolitikken
13. Industripolitikken
14. Etableringsretten

Brosjyrene fåes ved henvendelse til
Statens informasjonstjeneste,
Youngstorget 3 - Oslo-Dep., Oslo 1.

Utgitt november 1971

Konsulenter: Statens informasjonstjeneste, Statens trykningskontor

Lay-out: Ingolf Holme

Trykk: Grøndahl & Søn.